

Møte for lukkede dører, Stortinget 6. mars 1936

Møte for lukkede dører i Stortinget
den 6. mars 1936 kl. 17.00

President: Hambro.

Dagsorden:

1. Innstilling fra den utvidede og forsterkede utenriks- og konstitusjonskomite om ytterligere bevilgning til fremme av fiskeeksporten 1935-36 (innst. S.C.)
2. Referat.

Efter forslag av presidenten besluttetes enstemmig:

1. Møtet holdes for lukkede dører.
2. Regjeringens medlemmer, de i forretningsordenens par. 54 nevnte funksjonærer samt ekspedisjonschef Hillestad i Handelsdepartementet får adgang til å overvære møtet.

Sak nr. 1

Innstilling fra den utvidede og forsterkede utenriks- og konstitusjonskomite om ytterligere bevilgning til fremme av fiskeeksporten 1935-36 (innst. S.C.)

Komiteen hadde innstillet:

Stortinget samtykker i at bevilgningen for terminen 1. juli 1935 - 30. juni 1936 under kap. 560, post 3, forhøies med kr. 300.000.

Salbubæk: Jeg skal stemme for innstillingen. Men jeg vil allerede nu si fra at jeg er uenig i den linje som det her er slått inn på. Jeg har tidligere sagt at man bør utrede spørsmålet om en annen fremgangsmåte når det gjelder omsetningen av fiskeprodukter. Det som foreligger her, er hverken mere eller mindre enn en falitterklæring for det private initiativ, og det er et spørsmål hvor lenge staten har råd til å koste på en masse penger for å holde liv i et dødfødt system. Jeg vil henstille til departementet å ta det spørsmålet op og få utredet en ny og mere tidsmessig måte for fiskeomsetningen, slik at man i det hele tatt kan komme bort fra dette forholdet. For hvis det skal fortsette slik, er ihvertfall ikke jeg i tvil om at det ikke vil gå lang tid før vi er kommet ut i et uføre som ingen kan øine utgangen av. Tidligere var det slik at en eksportør, en storspekulant, hadde ansvaret. Han innkasserte inntektene av forretningen og tok tapet, men nu innkasserer han inntekten av den eksporten han tjener på den ene siden, mens det tap som eksporten bringer på den andre siden, faller på staten, som får dekke utgiftene der. Det system kan ihvertfall ikke jeg være enig i. Med den bevilgning som det her foreligger innstilling om, og med det som tidligere er bevilget, blir det en sum på 1.050.000 kroner som går til den slags støtte, og det vil jeg si, at det er ikke

så liten en lommeskilling, når man også tar hensyn til at eksporten i sin almindelighet stort sett skaffer et betydelig overskudd. Stiller man f.eks. dette beløp op mot det beløp som torskefiskerne har fått til støtte, nemlig 3 millioner kroner, - som skal fordeles på en hel rekke mennesker, mens det her gjelder en håndfull eksportører - så tenker jeg hver enkelt forstår at det er et stort misforhold tilstede. At innstillingen er enstemmig, kan jeg så godt forstå. Derimot hadde jeg ventet andre premisser. Jeg skal ikke si mere om dette her. Men jeg vil gjenta hvad jeg har sagt, at man bør utrede spørsmålet om andre fremgangsmåter når det gjelder omsetningen av fisk i fremtiden, slik at vi kan komme bort fra det uføre som vi nu er på god vei inn i.

Ulrik Olsen: Den innstilling som foreligger idag, er jo enstemmig, og det kunde forsåvidt være unødvendig å komme inn på den. Men den foreliggende sak, sammen med den tilstøtte støtte til oprettholdelse av minstepriser for torskefiskeriene, vil meget snart og i rask rekkefølge rulle op problemer og spørsmål som må løses hurtig, så det ikke kan bli tid til å forelegge dem også for Stortinget. Det er derfor nødvendig å knytte enkelte bemerkninger til denne innstilling.

Det har vært nevnt av enkelte i denne sal som har tilknytning til fiskeriene, at det burde søkes samarbeide med de øvrige klippfiskproduserende land for å få stabilisert prisene. Dette argument høres svært fornuftig ut, og jeg har forståelsen av at enkelte også innenfor administrasjonen lytter til denne tale. Men jeg vil advare mot å slå inn på denne linje. Selv om det i første omgang vil bringe fordeler, så vil man meget snart komme til å høste den bitre erfaring at klippfiskproduksjonen, som inntil idag med moderne redskaper har været drevet med bra fortjeneste og gitt gode driftsresultater for sine utøvere, vil komme i en farlig stilling. Der vil ganske sikkert i ly av en overenskomst gro op utenlandske foretagender som vil ta kvelertaket på vår klippfiskproduksjon. Dernæst vil selvsagt de klippfiskproduserende land ikke finne sig i en organisert prisforhøielse uten å gjøre mottrekk ved i større utstrekning selv å produsere den klippfisk det behøver. Jeg vil i denne forbindelse nevne at der fornylig var en representant fra Oporto i Kristiansund for å ventilere et forslag om å danne et større selskap med portugisisk kapital med sete i Oporto. Formålet skulde være innkjøp av 8 á 10 trålere med en foreløbig bemanning av norske fiskere og fisketilvirkere. Vedkommende, som selv er meget klippfiskinteressert, avslog tilbudet om å lede dette foretagende. Men dette at man i Portugal arbeider med disse spørsmål taler sitt tydelige sprog til oss herhjemme om at der er fare påfærde.

Det er enkelte ting som man må rette på ved senere avtaler med landene på Den pyreneiske halvø. Særlig gjelder dette Spania. Vår klippfiskkvote til Portugal er 15.000 tonns, medens den for Spanias vedkommende er 13.500 tonns. Det skulde derfor ligge innenfor rimelighetens grenser å få kvoten til Spania forhøiet til 16.000 tonns ved de forhandlinger som nu er forestående. Men langt viktigere er det dog å få ordnet betalingsforholdene i Spania. Den vanlige fremgangsmåte har

været, at kjøperne har åpnet rembours over London i pund sterling. Ved salg på annen måte er der gått henved ett år før pengene er gått inn. Det sier sig selv, at der ikke finnes noget firma som har anledning til å selge på vilkår hvor man kan risikere at pengene først går inn ett år efter at varene er levert. Som sagt, den vanlige betalingsmåte er rembours over London. Imidlertid er der nu opstått en ny situasjon i anledning av den siste båt som gikk til Bilbao med ca. 14.000 baller klippfisk, solgt under vanlig forutsetning rembours i London, idet kjøperne er nektet valutatillatelse, med den følge at der blev en manglende rembours for 10.900 baller, representerende et beløp på omkring 300.000 norske kroner. Dette at der ved båtens avgang ikke var åpnet rembours for hele skibningen, var ikke noget særlig opsiktsvekkende; dette hender nemlig ofte, og kan i mange tilfelle betragtes som et tillitsforhold mellem kjøper og selger. De omtalte 10.900 baller ligger på frilager i Bilbao og kjøperne tilbyr enten å betale i pesetas - men det er ualmindelig vanskelig å få pesetas ut nu - eller å stille partiet til selgernes disposisjon. Det er en alt annet enn hyggelig situasjon, særlig hvis det er riktig, det rykte som verserer, at England og Frankrike efter forhandling har fått fortrinnsrett til valuta for sine salg. Jeg vil gjøre opmerksom på at der til Spania er solgt på levering ca. 40.000 baller, representerende en verdi av noget over 1 million kroner. Det haster derfor med å få istand ordnede forhold med Spania.

I denne forbindelse vil jeg ikke undlate å nevne at en clearingordning vilde kunne hjelpe på forholdet til en viss grad, samt at man om mulig koncentrerte sine innkjøp i Spania i større utstrekning enn hittil - noget man godt kan gjøre uten å komme andre berettigede interesser for nær. Jeg er opmerksom på at enkelte av de mere hårdkokte konservative forretningsmenn er imot en clearingavtale; men da der ikke kan anvises nogen annen farbar løsning, har man ingen annen fremgangsmåte å velge.

Dernæst vil jeg nevne, at kjøperne i Nordspania har gått til en sammenslutning med felles innkjøpscentral. Denne central sender anmodning om tilbud til ca. 20 å 25 norske eksportører, som altså da innbyrdes skulde konkurrere og trykke prisene ned. Prisen idag er ca. 27 shilling pr. 50 kilos balle, men kyndige folk i branchen mener at hvis man hadde en salgssammenslutning i likhet med hvad man har i klippfiskeksporten på Portugal, så er det sannsynlig, at man vilde opnå en pris av minst 29 shilling. Det fortelles med krav på pålitelighet, at hr. Kahrs i Bergen, lederen for det kontor som Handelsdepartementet har funnet nødvendig å oprette i forbindelse med støtteaksjonen som Stortinget har vedtatt for å sikre minstepriser, er imot en sammenslutning, men dette hr. Kahrs' syn stemmer ikke på nogen måte med opfatningen hos de branchekyndige folk i Kristiansund og Aalesund. Jeg tror det vil tjene til landets interesse at disse spørsmål blir tatt op til den alvorligste prøvelse.

Sven Nielsen: Jeg har i komiteen stemt for forslaget, og jeg vil selvsagt også her i Stortinget stemme for innstillingen, men når jeg har gjort det, er det under de største betenkeligheter. Det er nok så at bidraget i dette tilfelle muligens er helt berettiget, men ved den

subsidiepolitikk som vi nu er slått inn på, er vi kommet inn på et meget farlig skråplan, og vi har idag ikke oversikt over hvor det kan føre oss hen. Når jeg stemmer for innstillingen, er det derfor under den uttrykkelige forutsetning at spørsmålet om en fortsatt støtte til fiskerinæringen blir tatt op på en bred basis, så at spørsmålet kan bli belyst fra alle sider. Det synes også fiskerinæringens egne folk her å være stemt for.

Anderssen-Rysst: (Komiteens ordfører) Den forsterkede og utvidede utenrikskomite har jo, som det fremgår av innstillingen, sluttet sig enstemmig til regjeringens propositjon i saken, og jeg for mitt vedkommende finner ikke nogen som helst grunn til å rette nogen kritikk mot den ærede handelsminister eller mot regjeringen for at de er fremkommet med denne propositjon. Jeg vil heller få lov til å gi uttrykk for min anerkjennelse for at man er opmerksom på at det er et vitalt spørsmål for våre fiskerier i det hele tatt at eksporten holdes oppe så langt som det er mulig. Av de forskjellige uttalelser som er falt her idag, får man nesten inntrykk av at man ikke er opmerksom på den veldige krise som i øieblikket hjemsøker våre fiskerier og hjemsøker fiskeriene i de andre nordiske fiskeridrivende land.

Jeg tenker særlig på Island. Kontingenteringspolitikken, restriksjonspolitikken ute, selvforsyningspolitikken har avsatt disse skadevirkninger for de fiskeridrivende nasjoner, og resultatet er blitt at Island og Norge er kommet op i en konkurranse som man godt kan si er helt ødeleggende i lengden. Men i øieblikket er situasjonen slik, og det vilde være en deilig norsk politikk om vi skulde trekke oss ut av våre gamle markeder fordi en konkurrent underbyr oss. Det vilde i virkeligheten være en politikk som vilde virke til å legge kysten øde.

Jeg finner ikke med hr. Salbubæk at det burde været andre premisser for denne innstilling. Innstillingens premisser er at konkurransen med Island er av en så ondartet art at den norske stat må støtte til her for hele fiskerinæringens skyld, og den opfatning slutter jeg mig til. Man har søkt å gi inntrykk av at det er eksportørene som støttes. Forholdet er det at ved den form, den måte hvorpå støtten her gis, ydes der ikke eksportørene nogen fortjeneste. Det tror jeg den ærede handelsminister nærmere vil kunne dokumentere hvis det skulde bli spørsmål om det. Jeg vil få lov å si, at efter mitt skjønn er den måte som det her gåes frem på, som det her støttes på, under de nuværende forhold uundgåelig, og det er den beste form for støtte til fiskeriene vi kan yde idag. Det er min alvorlige mening. Hvis man opgir dette, skulde man få se skadevirkninger som man vilde forferdes over.

Jeg er enig med den ærede representant Ulrik Olsen i at det er meget ønskelig å være aktsom likeoverfor muligheten for å komme mere inn på Spania, som også nu svikter på en måte og i en utstrekning som betyr en alvorlig fare og som nettop underbygger nødvendigheten av at vi gjør hvad vi kan for å holde eksporten på Portugal oppe. Der er, såvidt jeg har hatt anledning til å følge med og konstatere, en stor og levende interesse i departementene for under de nu forestående forhandlinger med Spania å nå lengst mulig frem. Jeg vil ikke

undlate å understøtte den appell som hr. Ulrik Olsen rettet - som jeg forstod til regjeringen - at man må være opmerksom på at jo bedre vi kan utbygge vår stilling på Spania, dess lettere - eller dess mindre vanskelig vil jeg heller si - kan man komme fra det likeoverfor Portugal. Jeg tror også det er riktig å si at det haster med å få en ordning på Spania. Slik som valutasituasjonen nu har utviklet sig, tør det være det rette, tror jeg, at man søker å få en clearingordning, som hr. Ulrik Olsen ga uttrykk for. Jeg har forstått det slik at fiskerinæringens menn nu foretrekker en clearingordning, men der er andre grener av næringslivet som ikke ønsker en clearingordning. Der vil jeg få lov til å si, at de som stiller med disse ting, de som får ansvaret for de videre forhandlinger, må huske på at Den pyreneiske halvø, når vi tenker på fiskerinæringen, det er i virkeligheten den fattiges eneste lam. Der må tas særlig hensyn til fiskerinæringen under de forhandlinger vi nu skal ha med Spania. Det tillater jeg mig å rette en henstilling til den ærede handelsminister om. Jeg tror forresten han er opmerksom på det.

Hr. Sven Nielsen fremholdt reservasjoner og uttalte at det var et farlig skråplan man var inne på. Ja, det er jo alle opmerksom på, at det er ikke noget hyggelig at vi skal fortsette med denne støtte til fiskeriene, men det har fra norsk side vært gjort energiske bestrebelser for å komme til en forståelse med andre fiskeridrivende land, slik at vi skulde kunne komme ut av den bitre konkurransen. Men det har ikke strandet på oss, vi har fått avslag fra den annen kant, det må man være opmerksom på. Jeg håper imidlertid at de støtteforanstaltninger til torskefiskeriene som Stortinget vedtok for en tid siden, vil gi islendingene, som det her særlig gjelder, inntrykk av at det er alvorl fra norsk side, og at vi ikke akter å opgi de gamle markeder for vår klippfisk.

Statsråd Madsen: Fiskeribedriftens lønnsomhetsproblem vil jeg ikke komme inn på i sin fulle utstrekning. Jeg kan bare nevne at den kommisjon som Stortinget og regjeringen nedsatte for et par år siden, i nær fremtid skal ha sine avsluttende møter og drøfte det som var kommisjonens hovedoppgave å behandle, altså spørsmålet om fiskeribedriftens lønnsomhet. Jeg skal gjøre mitt ytterste for, når kommisjonen er ferdig, å få innstillingen frem til behandling. Men det er en sak.

En annen sak er selve den praktiske situasjon som vi befinner oss i idag, og da vil jeg si at hr. Salbubæk misforstår hele spørsmålet hvis han tror at dette er støtte til eksportørene. Tvertimot. Den fisk som ved hjelp herav kan sendes ut, tilhører utelukkende fiskerne og tilvirkerne og da overveiende i Nord-Norge. Det er deres fisk det er tale om. Og uten denne støtte vilde det ikke bare bryte sammen for de ca. 10.000 tonn som er på lager, men det vilde ha sin alvorlige innflydelse på de torskefiskerier som nettop er begynt, Lofotfisket og Finnmarkfisket. Jeg vil si om de tall som hr. Salbubæk anførte med hensyn til den støtte som er ydet, at de er uriktige. De riktige tall står i proposisjonen på side 1, spalte 1 og 2. Der finner man det som er gjort gjennom de siste par år. Men selv om man får denne støtte - vær opmerksom på at Handelsdepartementet anbefalte 500.000 kroner, men det er

skåret ned av Finansdepartementet til 300.000 kroner - er situasjonen allikevel overordentlig vanskelig for de gamle lagere, og det øver igjen sin innflydelse på den nye produksjon.

Her kommer forholdet til Italia inn. Legg merke til at Italia er nesten borte som kjøper på grunn av sanksjonene. Det er en alvorlig situasjon. Tidligere har jo Italia tatt 10-12.000 tonn tørrfisk, og det svarer til 50 millioner kg. råfisk. Det er en meget stor avtager. Selv med den reduserte kvote som vi fikk for vel ett år siden, vilde Italia kunne avta 7.000 tonn tørrfisk, det er omkring 30 000 tonn ferskfisk. Men det er stanset på grunn av sanksjonene.

Så har vi Portugal, hvor situasjonen er den at Island selger 5-6, opptil 7 shilling pr. balle billigere enn nordmennene. Hvis vi skulde holde tritt i konkurransen der uten nogen statsstøtte, så måtte råfiskprisen settes til 6-7 øre, og jeg ønsker å se den fisker eller representant for fiskeridistriktene som vil stå frem og anbefale noget slikt. Men det er den virkelige situasjon, hvis altså innkjøpspriser og salgspriser skal kunne balansere. Nu har vi hittil kunnet selge til Portugal og fått 1 1/2 shilling mer enn Island på det portugisiske marked, og med den støtte som er ydet, 2 1/2 shilling pr. balle, har man holdt eksporten oppe med ca. 20.000 baller pr. måned. Det er 1.200.000 kg. klippfisk pr. måned, og en hovedoppgave må det være å få ut de gamle lagere nu når det nye fiske allerede er i full gang, for ellers kan det hele bryte sammen.

Ved siden av Italia og Portugal har vi Spania. Disse tre land avtar det aller vesentligste, ganske sikkert over 75 % av hele vår torskeproduksjon. Og nu er det stopp i Spania. Det er vårt største marked for klippfisk, men nu er det stopp der på grunn av betalingsvanskeligheter. Handelsdepartementet har derfor skrevet til Utenriksdepartementet og bedt om at forhandlinger straks må bli optatt om en betalingsordning med Spania, for der er kjøpelyst nok, men de har ingen valuta å betale med. For det som allerede er innført i Spania, tilbyr de at vi skal få pesetas, men hvad skal vi bruke den pesetas til? Vi kan ikke engang kjøpe varer, hverken vin eller sydfrukt eller noget annet som Spania kan yde. Det blir sperrede pesetas i likhet med de sperrede mark man har i Tyskland, og de er absolutt verdiløse for norske eksportinteresser. Utenriksdepartementet er enig i - det har allerede skrevet om det - at forhandlinger med Spania ønskes optatt snart, senest den 20. ds., altså om en 13-14 dager, og da vil ikke bare spørsmålet om en handelsavtale, men også spørsmålet om en betalingsavtale komme i forgrunnen. Såvidt jeg forstår, må det bli spørsmål om en clearingordning. Nu, med hensyn til clearing med Spania, så solgte vi ifjor for nesten 17 millioner kroner til Spania. Det har holdt sig slik i de siste år, det har gått litt op og ned, men vår utførsel til Spania har vært for omkring 17 millioner kroner. Og her er verdien av fisk og fiskeprodukter, tran og lignende, den overveiende del av dette tall. Samtidig innførte vi fra Spania for 16.2 millioner kroner. Det var nesten balanse i innførsel og utførsel overfor Spania. Men her spiller det inn at omtrent all skibning finner sted med norske skib, altså både vår eksport og import skjer

med norske skib, og den skibsinteresse har en verdi av nesten 3 millioner kroner, så en ren clearingordning slik som vi har med Tyskland og en rekke andre land, vil i første omgang komme til å skade våre handelsinteresser noget. Men det er allikevel langt å foretrekke å få den sikkerhet som en clearingordning, vare mot vare, vil gi, fremfor å ha det på det uvisse, som situasjonen er idag, hvor man må regne med at all eksport stopper op fordi Spania ikke har noget å betale med.

Jeg gjør også i denne forbindelse opmerksom på det voldsomme prisfall som har funnet sted på verdensmarkedet. Jeg kan nevne at torskemel, som ifjor stod i 31 kroner, i år i samme måned står i 19 kroner. Sildemelet er gått ned fra 22 kroner til 14-15 kroner osv. Dette er avgjørende ting for våre fiskerier. Jeg vil gjøre opmerksom på at situasjonen er så vanskelig som kanskje aldri tidligere i fiskerienes historie på grunn av at de land som kjøper våre fiskeprodukter, idag har liten kjøpeevne og tildels enda mindre betalingsevne, og fordi den almindelige restriksjonspolitik, kontingenteringspolitikk og lignende i første rekke har en tendens til å ramme levnedsmidler og den slags ting som man i første rekke kan erstatte med vedkommende importlands egne produkter. Jeg gjør Stortinget opmerksom på, at - dessverre kan jeg si - dette blir ikke siste gang i år at vi kommer til å diskutere disse fiskerispørsmål.

Kr. Berg: Jeg er enig med statsråden i at den økonomiske situasjon for fiskeriene er så vanskelig nu som den aldri har vært, men jeg kan ikke avholde mig fra å erklære mig enig med hr. Salbubæk i at den ordning som her foreslåes, den måte støtten gis på, er feilaktig. Det går ikke an å komme op på denne talerstol og fortelle at eksportørene ikke nyter godt av denne ordning. Det er nettop eksportørene som nyter fordel, det kan hr. Anderssen-Rysst ikke komme bort fra; i og med at de får dette tilskudd, blir eksportørene sikret fortjeneste. Man må huske på at den støtte som her gis, er til fisk som blev opfisket ifjor vinter og produsert under fri forhold, da utsiktene til å tjene penger var nogenlunde lyse. Det var ren spekulasjon både fra tilvirkernes og eksportørenes side den gang de kjøpte fisken. Det går ikke an å komme bort fra det, det går ikke an å benekte det. Dette er en støtte til folk som har spekulert, ikke noget annet, og til folk som har spekulert feil. Jeg sa det også i utenrikskomiteen da jeg var med på å behandle denne sak. Når jeg allikevel har gått med på denne bevilgning uten å opta dissens, er det ikke fordi jeg er enig i den, men når vi allerede har slått inn på denne linje og er kommet så langt som vi er kommet idag, så mener jeg at det går ikke an å trekke sig tilbake. Men det går ikke an å komme her og argumentere med at dette er en støtte eller en hjelp til fiskerne. Det er å fremstille forholdet på en uriktig måte. Fiskerne vil ikke nyte det slag godt av dette, det er det faktiske forhold. Fiskerne har solgt fisken allerede for et år siden og har fått sin betaling for den; enten tilvirkerne og eksportørerne tjener eller taper penger, så får ikke fiskerne en øre mer. Og enten staten yder denne støtte eller ikke, får ikke fiskerne mer enn de har fått før. Skal man yde støtte til en næring - og jeg er selvfølgelig enig med statsråden i at

fiskerinæringen må ydes støtte - så må det skje på den måte at iallfall bedriftens utøvere, i dette tilfelle fiskerne som drar fisken op av havet, nyter godt av den, og ikke bare de som er interessert i bedriften i spekulasjonsøiemed. Hvis man ikke hadde gitt den støtte som her er påbegynt, er det ikke tvil om at lagrene vilde blitt rømmet, men selvfølgelig til en litt lavere pris enn det gis idag. Og hvis man istedenfor å yde denne støtte hadde åpnet tilvirkerne adgang til å eksportere fisken selv, så kunde de ha eksportert den til de priser som her er nevnt at Portugal betaler idag, uten at de hadde tapt penger på det. Men når de skal ha eksportørene som mellemedd på grunn av den klippfisklov vi har, må staten betale penger. Det er ikke noget å legge skjul på det. Det er eksportørene som får de beløp som her bevilges, fordi de skal formidle salget for tilvirkerne.

Når det snakkes om konkurransen fra Island, så vil jeg si, nu når vi har hemmelig møte, at den påstand som kommer fra norske eksportørers side om at islendingene har skylden for alt sammen, er ikke riktig. De norske eksportører er ikke et hår bedre enn islendingene. Og vi skal huske på en ting: Den islandske klippfisk er av ringere kvalitet enn vår, og derfor er islendingene nødt til å selge den billigere enn vi gjør. Men det har aldri vært gjort noget alvorlig forsøk på å få en overenskomst eller å få forhandlinger istand med Island. De islandske eksportører på sin side har beskyldt de norske for å drive prisdumping, og de norske eksportører har beskyldt islendingene for det samme. Også i offentlige dokumenter på Island er det fremstillet slik at den norske stat har ydet de norske fiskerier så og så stor støtte for at vi kan undersøke Island. Det er akkurat det samme som vi påstår her hjemme overfor Island. Men de som har lest en uttalelse som falt fra den islandske handelsminister, vil vite at han uttrykkelig sa at Island har ikke noget høiere ønske enn å komme til en forståelse med Norge i dette spørsmål. Da islendingene til den konferanse som blev holdt i London, opnevnte offentlige forhandlere, så sendte vi bortover eksportører, som ikke hadde den myndighet som de islandske forhandlere hadde til å avslutte en avtale. Det kan Island gjøre fordi det har et eksportmonopol, men vi kan ikke gjøre det, før vi får det samme. At islendingene overhodet ikke vilde forhandle med de norske eksportører på det grunnlag, det må alle være klar over. Jeg vil så inntrengende jeg kan henstille til handelsministeren å gjøre et alvorlig forsøk på å få forhandlinger istand med Island, og hvis det da viser sig at islendingene - som det påståes - ikke på nogen måte vil gå med på en ordning, da skal vi si klart fra at vil de ikke det, får vi ta en priskrig.

Men skal vi ta en priskrig med Island, så går det ikke an å ta det på den måten som man her gjør, at man yder litt tilskudd, nogen klatter, her og der. Vi må ta en priskrig på den måte at vi selger så billig at Island overhodet ikke kan selge til så lave priser. Det makter vi meget bedre enn Island å gjøre. Og for den norske stat vil det bli meget billigere å ta en sådan priskrig og yde et beløp en gang for alle, enn å ta det på denne måten man nu gjør med nogen kroner her og nogen kroner der, 50 øre, 1 krone eller halvannen krone, som tilskudd pr. vekt klippfisk. Hvis vi skal fortsette med den ordning som

er nu, kommer vi til å ha denne krigen gående i tiere av år fremover, og det vil bli oss meget dyrere enn om vi tar et alvorlig oppgjør med Island.

Men jeg for min del deltar ikke i det hylekor som bare gir islendingene all skylden; for våre eksportører er ikke et hår bedre. Det er ikke bare det at de konkurrerer med Island, men de konkurrerer innbyrdes sig imellem og underselger hverandre. Det er noget alle vet som har vært i denne sal og har fulgt litt med i de offisielle dokumenter som har vært forelagt Stortinget i dette spørsmål - det var derfor vi måtte få klippfiskloven også - at våre egne eksportører har undersolgt og underbudt hverandre på det utenlandske marked, og at de tross klippfiskloven gjør det den dag idag. Det er kun når det gjelder Portugal-markedet at der er kommet en slags ordning istand, slik at de forskjellige eksportører ikke får opptrede der og underby hverandre. Men når det gjelder de andre markeder, så underbyr de hverandre idag som før, og det er en meningsløshet, for det får landet og fiskeribedriften lide for.

Derfor fører ingen annen vei ut av dette uføre enn en eksportcentral som har eneretten til alt som kalles for eksport av fiskevarer, og hvorigjennem alle som skal eksportere, er nødt til å selge og nødt til å komme med sine pristilbud. Enten det er en statscentral eller en privat central, det er mig knusende likegyldig, men der må en eksportcentral til som har eneretten, hvis vi skal få en orden på dette. Og hvis vi ikke det får, så vær sikker, på at staten i tidene fremover kommer til å punge ut med tiere av millioner til de norske fiskerier, så sant vi skal kunne såvidt holde liv i fiskeribefolkningen.

Så nevnte statsråden at lønnsomhetskomiteen, som blev nedsatt av Stortinget, skal ha møte og avgi sin hovedinnstilling. Jeg er jo blitt opnevnt som medlem av den komiteen, og kan bekrefte at det forholder sig så at vi skal ha et møte, visstnok den 16. mars. Når det fra enkelte hold har vært kritisert at komiteen ikke før har gjort noget med dette spørsmål, så rammer kritikken isåfall ikke mig. Da vi ihøst hadde de møtene vi hadde, blev der fra departementets side pådyttet oss saker - spesielle spørsmål - som vi absolutt måtte avgi innstilling om, og på den måten fikk vi ikke tid til å gjøre ferdig hovedinnstillingen. Men de spørsmål som departementet da hadde sånn trang til å få utredet av denne komiteen, har vi ikke hørt et ord om. Sakene er sendt ut til fiskeridirektøren, og han har spredt dem ut for alle vinder til uttalelse - selvfølgelig for å kunne innhente argumenter som beviser at de forslag som komiteen er kommet med, ikke er brukbare. Skal det gåes frem på samme måte når det gjelder hovedinnstillingen, tror jeg neppe statsrådets ord vil gå i oppfyllelse når han sier at disse spørsmål vil bli forelagt Stortinget snarest mulig. Da vil jeg iallfall gi statsråden det råd, før han sender dem over til fiskeridirektøren, å gi ham det pålegg at han ikke sprer dem ut for alle vinder, til alle organisasjoner og privatmenn til uttalelse. La fiskeridirektøren gi sin uttalelse om spørsmålene. På den måten kan vi snarere få dem tilbake, så Stortinget allerede i inneværende sesjon kan få behandlet saken.

Statsråd Madsen: Jeg vil bare få lov til å nevne at i telegram av 31. oktober og av 4. november ifjor fra Klippfisktilvirkernes salgslag i Kristiansund og fra Klippfisklaget i Bodø henstiller disse to organisasjoner av tilvirkere, "at der fortsatt ydes statsstøtte til opprettholdelse av klippfiskeeksporten til Portugal, idet ellers tilvirkerne og fiskerne vilde bli skadelidende, idet prisen på klippfisk må forutsettes å gå katastrofalt ned". Og slike henvendelser har vi hatt en masse av. Det er ikke riktig det som hr. Berg uttaler. Eksportørene er stort sett redusert til å være mellemmenn, kommisjonærer. De kjøper fisk når de har sikkerhet for å kunne avsette den, det er situasjonen. Det er fisketilvirkerne og kjøpetilvirkerne som sitter med lagrene, det er dem som blir støttet ved den foreslåtte ordning. Eksportørene får dekket det aller snaueste av sine utgifter. Jeg har gått gjennom det flere ganger og jeg tror ikke de tjener 10 øre pr. vekt klippfisk som de selger. Vi skal også være opmerksom på at forslaget her er enstemmig støttet av Klippfiskrådet, hvor både fiskere og tilvirkere sitter og hvor hr. Alvestad er formann. Likeså er det enstemmig anbefalt av det store handelspolitiske kriseråd, hvor det sitter en mannsterk representasjon fra samtlige partier og for de fleste brancher, og hvor også fiskeridirektøren er med.

Anderssen-Rysst: Jeg skal ikke forlenge debatten yderligere, jeg må bare få lov til å komme med et par bemerkninger til hr. Bergs uttalelse om Island og om de forhandlinger som har funnet sted. La oss forresten ikke være høitidelige, det var ikke egentlig forhandlinger, det var drøftelser som fant sted mellom representantene for Island og for Norge om disse ting. Jeg har gått igjennom den rapport som foreligger om dette spørsmål. Det er en rapport som departementene ikke har hatt lyst til skulde bli kjent av offentligheten, særlig efter Islands ønske, fordi det ikke må komme ut at det har pågått slike drøftelser, idet man har vært engstelig for at da vilde traktatlandene treffe sine forholdsregler. Jeg har, som sagt, gått igjennom den rapport, og jeg vil si om de norske representanter som deltok i de drøftelser, at de fortjener ingensomhelst kritikk. Jeg har personlig vært inne på den samme tankegang som hr. Berg, at det kanskje vilde ha vært riktigere om man hadde hatt en lik representasjon. Den islandske delegasjon var vel foruten næringsmessig, også politisk sammensatt, kan man si, med representanter for statsmaktene, for regjeringen, mens den norske representasjon bare var en næringsmessig representasjon. Men de norske forhandlere gjorde de synsmåter gjeldende - som efter mitt skjønn burde gjøres gjeldende. Det var dyktige folk, og de skal ikke ha kritikk, det fortjener de ihvertfall ikke. Jeg hørte også hr. Berg uttale at vi skulde ikke gi islendingene skylden. Nei, nei, islendingene tenker på sine forhold, og vi tenker på våre. Forholdet er vel til syvende og sist at islendingene produserer så meget billigere enn vi her i Norge, de får en langt større fangst pr. båt. Det er et spørsmål om det ikke er det som egentlig er problemet, og da er det naturforholdene med fiskebestanden og alt dette, som egentlig spiller inn.

Jeg vil få lov til å nevne en ting - jeg er forresten noget i tvil om jeg skulde si det her, - men når hr. Berg lot til å argumentere med at det var så enkelt dette med en avtale mellom Island og Norge om prisene, så vil jeg opplyse at jeg for mitt vedkommende har bragt i erfaring, at portugiserne gjør det til en betingelse for en ny avtale, at der ikke finner nogen prisavtale sted mellom de fiskeproduserende land. De er allerede opmerksom på det, og i samme øieblikk der foreligger en sådan avtale mellom Island og Norge og andre fiskerinasjoner om å holde prisene oppe, kan man være ganske rolig for at man får høre fra traktatlandene.

Salbubæk: Jeg er naturligvis klar over de vanskeligheter som er tilstede for statsråden, når han som ene mann på skansen skal skifte sol og vind mellom de forskjellige parter, slik som forholdene nu engang ligger an. Men det er ikke akkurat det som er kjernen i spørsmålet. Det som er kjernen er at støtten her går til spekulantene og ikke til fiskerne. Det er nemlig ikke slik, som det er søkt fremstillet, at dette er en så stor fordel for fiskerne. De opgaver som foreligger fra spekulantene, fra eksportørene selv, går jo ut på at de har fått flere hundre tusen kroner i direkte eksportstøtte. Og når disse pengene er brukt op, skriver de til departementet og ber om mer støtte, og får de ikke sekken full, spår de all verdens ulykke over land og folk. Der foreslåes nu 300 000 kroner, mens Handelsdepartementet anser dette utilstrekkelig og foreslår 500 000. Altså, den støtte vi idag bevilger, ansees på ansvarlig hold i departementet for å være for liten. Ingen kan heller si om 500 000 kroner er nok, så vi er her på et skråplan som vi ikke kan overskue rekkevidden av. Det må være ansvar for eksportørene når de skal få støtte, de må forpliktes til å ta imot fisken fra fiskerne; men det har de ikke blitt. Fiskerne er ikke blitt av med en eneste fisk mer enn vanlig, ennskjønt eksportørene jo har fått flere hundre tusen kroner. Og da synes jeg forholdene blir for problematiske.

Til hr. Anderssen-Rysst vil jeg bare si at skulde han innta et annet standpunkt enn han har gjort, vilde det i virkeligheten være synd mot naturen.

Votering:

Komiteens innstilling bifaltes enstemmig.

Presidenten: Før møtet heves har statsråd Torp ønsket å gi en meddelelse for lukkede dører.

Statsråd Torp: Herr Mowinckel anførte i debatten igår at det at Det Norske Luftfartselskap hadde bestilt et Sikorsky fly tydet på at man var gått over til den opfatning at landflyveplasser ikke lenger var nødvendig. Jeg har i den anledning henvendt mig til Det Norske Luftfartselskap, som meddeler: Dette fly er innkjøpt for et bestemt formål, at det har sin interesse at der blir redegjort for dette. Da saken foreløbig er konfidentiel, må dette skje for lukkede dører.

Som det vil være bekjent har der i en rekke år vært tale om luftruter over Atlanterhavet. I et pro memoria om Norges stilling til dette spørsmål uttales følgende:

Efterat den Pacifiske luftrute San Fransisco - Hawaii med senere forlengelse op til Kina blev overfløiet med den amerikanske Martin-type "China Clipper", fikk luftruter over Atlanterhavet fornyet aktualitet.

Storbritanien sendte en kommisjon, bestående av engelske og kanadiske representanter, til Washington for å forhandle om en rute via Newfoundland til Irland. Tyskland avsendte også en kommisjon bestående av representanter for Deutsche Lufthansa og det tyske luftfartsministerium, hvilken kommisjon i disse dager har vært i Washington for å forhandle om en rute Azorerne - Bermuda. Direktør Plesman i K.L.M. var over ifjor høst og forhandlet om dette spørsmål. Air France har likeledes optatt saken, og det forlyder at Spanien og Portugal er interessert. Som det vil være bekjent har man i flere år snakket om en nordlig rute over Atlanterhavet til Norge. Ved den intense interesse som nu var opstått for en rute over Atlanterhavet, blev situasjonen for Norges vedkommende følgende:

Ventes der ennu noen år med å søke realisert ruten via Island, som vi for å undgå forveksling med andre ruter vil kalle Leif Eriksøn-ruten, vil man få materiell hvormed man kan klare flyvning direkte Newfoundland - Irland, i hvert fall for østgående med retur i østgående retning Azorerne - Bermuda. Er denne rute engang etablert og posten følger denne vei, vil det være vanskelig, for ikke å si umulig å få igang Leif Eriksøn-ruten.

Tenker man på de store folkemengder i U.S.A og Kanada, og tilsvarende antall i Russland, og forholdet når igjen handelsforbindelsene antar en mere normal karakter, er det å vente en ganske betydelig utveksling av post mellom disse land. For Norges vedkommende er det av nasjonal betydning å trekke posten over vårt land. Det gjelder også her postgangen til Sverige og Finnland.

Den korteste linje, Storciirkelen, fra New York til Moskva går nordenfor Trondheim, D.N.L. fant derfor at man best ivaretok Norges interesser ved snarest mulig å søke Leif Eriksøn-ruten etablert.

Bernt Balchen, som skulde til Amerika i en annen anledning og avreiste 1. januar, fikk derfor i oppdrag å opta forhandlinger med Pan American Airways om denne sak, og var bemyndiget til å tilby nevnte selskap, med forbehold av våre myndigheters approbasjon, at D.N.L. var villig til å fly strekningen Reykjavik-Torshavn-Bergen-Oslo-Stockholm, hvis Pan American Airways vilde fly New York-Reykjavik. D.N.L. forela forinnen underhånden saken for A.B. Aerotransport, som bemyndiget Balchen til å meddele Pan American Airways at Sverige i ett og alt støttet Norge i denne sak. A.B. Aerotransport har også senere ved forhandlinger tilbudt sig å holde et fly klar i Stockholm, som straks fører posten videre til Helsinki, Tallin og Leningrad.

D.N.L.'s tilbud vakte stor interesse i Amerika, og Balchen blev kalt til President Roosevelt sammen med General-Postdirektøren Farley. Resultatet av de forhandlinger presidenten tok initiativet til foreligger nu.

Der skal foretas 5 prøveflyvninger til sommeren. Kontrakt mellom Pan American Airways og D.N.L. om disse prøveflyvninger er undertegnet. Det amerikanske selskap skal fly strekningen New York-Reykjavik, og D.N.L. Reykjavik via Vestlandet - Oslo til Stockholm. Det er forutsetningen at ruten etableres permanent fra 1937, hvis prøveflyvningene i sommer blir vellykket. Atlanterhavsruten vil fortsatt bli drevet mellom de to selskaper, og Pan American Airways har underhånden latt forespørre om muligheten for en 15 års konsesjon for det tilfelle amerikanske fly føres helt frem til Norge.

For ikke å stå uten materiell for å løse sin del av oppgaven, måtte Det Norske Luftfartselskap allerede før forhandlingene var bragt til avslutning gå til bestilling av et Sikorsky fly, som er den eneste type som idag ansees brukbar for denne rute. Det er for denne spesielle oppgave at flyvebåten er anskaffet, og denne anskaffelse har intet som helst med en landflyveplass å gjøre. I parentes bemerkes det: En annen ting er det at denne type vil kunne anvendes på Amsterdam-ruten, i tilfelle prøveflyvningene av Leif Eriksøn-ruten ikke skulde føre til permanent rute fra neste år. Det vil nemlig fremdeles gå så lang tid før vi får landflyveplasser i Oslo og Sørlandet ferdige for denne rute, at det vil være skadelig for Norges stilling i den internasjonale luftfart å vente med igangsettelse av Amsterdam-ruten til flyveplassene er ferdige.

Til slutning skal jeg nevne at etterat det amerikanske og Det Norske Luftfartselskap nu er kommet til enighet, har man underhånden mottatt henvendelse fra Washington om at spørsmålet postkontrakter blir optatt mellom vedkommende myndigheter i de to land. Washington ber oss likeledes om å behandle saken konfidentielt av hensyn til de ømtålelige spørsmål vedrørende konsesjonen på Island og Færøene. Danmark arbeider som bekjent med at ruten fra Torshavn skal gå direkte til Kjøbenhavn, uten anløp av Norge.

Jeg vil også legge til, at de forhandlinger som har vært ført, har departementet ikke deltatt i, og Regjeringen heller ikke.-

Joh. Ludw. Mowinckel: Det var overmåde interessante opplysninger statsråd Torp la frem fra Det Norske Luftfartselskap idag. For mitt eget vedkommende kjente jeg til det vesentlige av dette før jeg tok ordet igår; men da det var strengt diskret, og møtet igår blev holdt for åpne dører, kunde jeg selvfølgelig ikke nevne noe om det; men disse mange detaljer har supplert min viden på en overmåde tilfredsstillende måte. Jeg nevnte Sikorsky-flyet og innkjøpet av det bare som et eksempel på at selv Det Norske Luftfartselskap, som så sterkt har provosert bygningen av våre landflyveplasser, er gått inn for moderne sjøfly og finner det hensiktsmessig, og denne min uttalelse bekreftes i den aller høieste grad av de opplysninger vi nu har fått. Dette store luftfartselskap er altså nu gått inn for en flyvebåt, og det fører flyvebåten frem til Bergen, altså til en by hvor vi nu skal anlegge en 4 millioners landflyveplass. Der fører det amerikaruten inn uten noe som helst behov for landflyveplass. Og det er ennu mer betegnende, hvad der nevnes, at dette fly også kan brukes til Amsterdamruten, og det er ikke underlig;

for flyet er slik laget at det kan fly fra landflyveplassen i Amsterdam frem til Kristiansand sjøflyvehavn, det kan fly fra Croydon landflyveplass ved London frem til sjøflyvehavn i Norge. Og til tross for dette interessante faktum vi her står overfor, skal vi legge 12 millioner kroner ned i landflyveplasser.

Presidenten: Presidenten vil henstille at man ikke kommer inn på noen almindelig debatt om flyvesaken. Det vil talerne få adgang til imorgen.

H. Halvorsen: Det var det jeg tenkte jeg også, at det vilde ikke være mening i å diskutere landflyveplasser i denne forbindelse. Jeg forstår ikke statsrådets opplysninger slik at de kan ha den forbindelse med selve saken som hr. Mowinckel gav dem. Jeg skal ikke nu svare på hr. Mowinckels uttalelser i den anledning.

Olsen-Hagen: Jeg tror vi blir nødt til å få nærmere opplysninger om det fly som hr. Mowinckel nu argumenterer så sterkt med; for forholdet er vel ikke det som hr. Mowinckel gav uttrykk for, at dette fly kan starte på en landflyveplass og lande på sjøen. Det er oplyst overfor mig - jeg vil ha sagt, jeg har ikke undersøkt det noe nærmere - at de hjulene som tilhører maskinen, er av en så stor vekt at man på denne tur fra Island til Norge ikke vil bruke dem, fordi at det ikke der oppe er landflyveplass, men når landflyveplassen kommer, vil hjulene bli benyttet på denne maskinen, og det fremgår jo også av det promemoria som statsråd Torp nu har lagt fram for oss.

Joh. Ludw. Mowinckel: Dette forhold som jeg nevnte, har jeg ganske særlig og spesielt undersøkt, og det forholder sig slik at på Islandsruten vil naturligvis hjulene ikke benyttes. Hjulene representerer en dødvekt, en tyngde som fordyrer maskinens drift og gjør at dens bæreevne blir mindre. På den rute behøves det ikke, for der skal overhodet ikke brukes landflyveplass. Men hvis selskapet, som antydnet vil sette denne maskin inn på Amsterdamruten, må man bruke hjulene. Det er ganske riktig at det fordyrer maskinens drift; men det medfører at vi slipper å bygge kostbare landflyveplasser, den fordel har det, og det er teknisk intet i veien for at det skjer på den måte, at man kan gå ut fra en landflyveplass, trekke hjulene inn når man har brukt landflyveplassen, og gå ned på en sjøhavn. Slik er disse maskiner innrettet.

Olsen-Hagen: Det må vi se å få nærmere opplysning om.

Joh. Ludw. Mowinckel: Ja, det bør Dere få opplysning om. Det var på tide dere fikk litt opplysning om det.

Statsråd Torp: Jeg er enig med presidenten i at det kan ikke være nødvendig og ikke passende å opta debatt om dette spørsmål idag; men jeg kan love Stortinget at jeg skal få satt op et pro memoria som forklarer hvad dette Sikorsky-fly representerer teknisk. Det kan man jo få forelagt i et møte for åpne dører. Det kan bli fullstendig og uttømmende. Hvad angår

det annet spørsmål som også hr. Mowinckel var inne på, om lønnsomheten i forhold til de moderne fly og landflyplasser, er selvfølgelig også det et regnestykke hvor det går an å stille op de forskjellige beløp mot hinannen. Det kan vi gjøre i et annet møte når vi diskuterer saken videre. Jeg henstiller derfor at vi anser denne debatt for ferdig.

Peersen: Jeg oplyste igår efter innhentet tillatelse fra Riiser-Larsen, som er i det selskap som har furnert de opplysninger som nu statsråden har lest op, og som altså hr. Mowinckel sammen med endel andre har kjent til, jeg oplyste at dette Sikorsky-fly var innkjøpt til et spesielt formål. Men fra samme kilde blev det oplyst at når selskapet ikke senere enn ifjor har snakket om sin Oslo-Kristiansand-Amsterdamrute, så er det fordi det venter på at flyveplassene blir ferdige ved Kristiansand og på Fornebo. Og han føide til at andre selskaper kun venter på at flyveplassene skal bli ferdige for at de kan føre driften over disse steder. Dette bør tilføies likeoverfor hr. Mowinckel, som benytter enhver anledning - hvad der naturligvis ikke er noget å si på - til som en tapper kjemper å kjempe for sitt synspunkt. Men da må han også undskylde at andre benytter akkurat den samme taktikk.

Presidenten: Det forekommer presidenten at denne debatt med fordel måtte kunne føres for åpne dører, og da formodentlig også med større tilfredsstillelse for de representanter som akter å ta del i den, og presidenten vil derfor henstille til de følgende talere kun å uttale sig om spørsmål som ikke kan berøres for åpne dører.

Romundstad: Eg er samd med presidenten i det, og eg bad ikkje um ordet fyrr statsråden kom med si siste opplysning. Då fann eg at eg måtte gjera det. Eg vil segja, at dersom det promemoria ikkje kann leggjast fram når saka skal dryftast her i morgon, synest eg det er rettare at denne sak står ut til det promemoria kann leggjast fram, og at nemnda kann få sjå på det, so me kann taka stode til det under den vidare dryfting. Den argumentasjonen som alt er komen fram i dette møte, skal me då sjå nærare på.

Presidenten: Det er ingen adgang i dette møte til å fremsette eller avgjøre noget forslag om utsettelse av debatten imorgen. Det må utstå til saken kommer under behandling imorgen.

- Hr. Mowinckel har hatt ordet to ganger og har nu ordet til en ganske kort bemerkning.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det var det morsomme hr. Peersen sa, at jeg hadde søkt en anledning, som gjorde at jeg forlangte ordet. Men det er ikke mig som har søkt denne anledning, den er blitt forært mig op i hånden, en ypperlig anledning, - og så skulde jeg ikke benytte den! Den ærede statsråd sa at vi måtte regne plassene med når vi sammenlignet. Ja, jeg skal imorgen fremlegge et slikt regnestykke for Bergens vedkommende, som er ganske oplysende.

Møte for lukkede dører, Stortinget 6. mars 1936

Protokollen blev derefter oplest uten å foranledige nogen bemerkning.

Møtet hevet kl. 18.10.